

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. ЊИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Београду, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду.

КЊИГА III.

ШТАМПАЊЕ ОВЕ КЊИГЕ ПОТПОМОГНУТО ЈЕ ИЗ ЗАДУЖБИНА СРП.
КР. АКАДЕМИЈЕ: арх. НИЋИФОРА ДУЧИЋА и Д-ра. ЉУБ. РАДИВОЈЕВИЋА.

БЕОГРАД, 1922—1923.

се објашњава: 1) зашто се та именица употребљава уз мушки род и 2) зашто стоји само уз жива бића мушког рода. Према томе, за нас је несумњиво да је двојица морало значити супстантивизирање само онога двоји које се употребљавало уз именицу људи.

Да је ово тачно, показује нам именица неколицина. Својим -ци- она сведочи да смо пре облика нёколицина, који находимо код Вука Караџића и који се и заиста употребљавао у нашем народу, а који има исти акценат као заменица нёколико, нёколики, исп. свйколици у југозападним говорима, — имали у употреби облик нёколицы, за који се може наћи, почевши од XIV до XVIII века, довољно примера у Akad. Rječn. под нёkolik. У нёколицина имали бисмо још тај акценат; а у нашем обичном неколицина имамо уопштавање акцента именица са наставком — *инā као висйна, жестйна, количйна и сл. Као у нашем неколицина има у Караџића тај исти акценат толицйна, за које вреди све оно што и за неколицйна; исп. такође количйна у Боци са сличним значењем.

Ја мислим да је исти процес био и код именица трџица, четвџрица и т. д., т. ј. да су гласиле првобитно трџица (исп. трџи), чџтворица (исп. чџтвори) и т. д. Остатак од тога ја находим у називу Св. Тројице која гласи Трџица. У њој се сачувало старо трџица, докле се другде уопштио акценат именица на * -йца; дакле, * тројйца = трџица (исп. једйница, пџтица, сџмица и сл.). Исп. такође и поменуто млџзина (= n. pl. млџзи + на) и мнозйна у тимочком говору. По себи се разуме да је колицина (или неколицина) образовано према колицы онако као што је количина образовано према колико.

6. I. 1923, Београд.

А. Белућ.

5. Јужнословенска ријечца *ve*.

У јужнословенској језичној групи имаде ријечца *ve*, која се употребљује и као самосталан адверб и као партикула, која пристаје уз друге адвербе, да им појача значење. Тако је у словеначком језику, гдје се говори: *vè* ,сад', *baš ve* ,баш сад', *do ve* ,довле', *tam ve* = *tam-le* ,управо тамо', *tu ve* = *tu-le* ,ту' (Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar II. 752); у *vèzda*, *vèzdaj* ,сад' здружено је *ve* с истозначним адвербом *zdà(j)* = **svdā*. — У српскохрватском језику налази се

данас *vě* ,сад' само у кајкавском дијалекту, и то по цијелом његову подручју. Удвојено *věve* ,овдје' чуо сам у дугоселском котару (срезу). За кајкавско *vězda* ,сад' вриједи исто, што је речено за тај адверб у словеначком језику. У Међумурју и у загорском крају око Десинића мјесто *ve*, *vezda* говори се *věga* ,сад', гдје је крајње *-ga* једна прономинална честица. — У дубровачко-далматинских писаца долази *ve* врло често, па му каткад може бити значење ,сад, ето, одмах' и слично, на пр. *Od miloga sinka koji ve čuju glas?* Stari pisci hrvatski VII. 85. — *Gjivo, podji i ve' ga dovedi* у истој књизи стр. 215. Али има много више случајева, гдје је ријечци *ve* првобитно значење ослабило или се сасвим изгубило, на пр. *Bože ve; gospodaru, bože, vjeruješ li?* Stari pisci hrvat. VII. 256. — *Veliku me tugu upitaj, sjetna ve Petre.* Stari pisci hrvat. VII. 337. — *Toj ve si domodar ne u zloj haljini.* Stari pisci hrvat. VI. 26.

У српскохрватском адвербу *jǃp-ve* ,јам' додано је *ve* само поради јачега истицања онога, што значи само *jǃp*, дакле од прилике онако, како је то у већ споменутим словеначким адвербима *tam ve, tu ve*. Тако је и у старом језику нашем, из којег Даничић у Рјечнику из књижевних старина српских I. 105 наводи два примјера, гдје је везник *крь* ,quia, quod' појачан честицом *кѣ* и гласи *крь кѣ*. Српскохрватски адверб *ěve* и бугарски *ěve*, ако нијесу какова дијалектичка особина мјесто обичнога српскохрват. *ěvo*, бугар. *ěvo* ,ессе', треба растављати у *e + ve*, у којем би случају *ve* било партикула, о којој се говори, док је оно *e*-показна честица као у руском *э-шошь* ,овај', српскохрват. *ě-шо* ,voilá', грчки *ἐ-κεῖ* ,ондје, тамо', *ἐ-κεῖνος* ,онај'; староиндиски *a-sāu* ,онај'.

Кад се сад зна, да *ve* значи ,сад', *do ve* ,довле', *veve* ,овдје', онда се може сасвим сигурно тврдити, да је та ријечца постала од показне *д*-основе као и свесловенска честица *-va* у овим и сличним примјерима: руски *досѣлѣ-ва* ,досад, довле', бугарски *оноѡа* ,illud', за *шоѡа* ,зато', црквенословенски *пониѡажѣ* ,*ἐξ ὅτε*, е quo', старо-српски *пониѡарѣ* ,јер', чешки *poněvadž* ,јер'.

Јужнословенско *ve* са својим гласовима потпуно одговара староиндискоме *va* (= **ue*) *i-va* ,као, једнако, готово, скоро, управо', *vā* (= **ue*) ,или', грчкоме *-*fē* само у композиту *ἦ-(f)ε ἦ-(f)ε* (стегнуто *ἦ ἦ*) ,или', латинскоме *-ve* (на пр. *sive* ,или' мј. **sei-ue*); потврде за друге језике види у Brugmann-a Grundriss II.² 3. 987. Ту Бругман допушта, да су наведене индоевропске честице по постању *д*-демонстратив, док други лингвисти то тврде изријеком. А што се

значења тиче, јужнословенско *ve*, *veve* боље се слаже са стариндиским честицама *vā-vā* ,сигурно, управо, баш', *ē-vā* ,тако' и т. д., за које и Бругман *op. cit.* стр. 989 вели, да имају за темељ показну *u*-замјеницу.

Загреб, 22. децембра 1922.

Буро Шкарић.

6. Slovenske „etimologije“.

Poljske „banialuki“.

Moj poljski prijatelj Gołabek upozorio me je u Varšavi na poljski izraz „banialuki pleść (plesti)“, to znači: gluposti brbljati. Bio sam onda baš u Poljsku došao, te je naravno, da se prof. Gołabek setio izraza slična imenu poznatog mesta u Bosni. Jesu li zbilja poljske „banialuki“ u vezi sa Banjalukom u Bosni?

Od Poljaka sam čuo ili u poljskim rečnicima našao sam još ove izraze: „Opowiadasz banialuki!“ — „Nie mów mi banialuk!“ — „Prawić banialuki“. — „To nie banialuki“ (To nije bagatela). — „Przestrzegł gospodarz, że u niego straszy“. „Banialuki to, rzekł żołnierz“.

Poznavalac poljske literature setiće se kod toga poljskog pesnika Hijeronima Morsztyna (1580, umro pre 1623), koji je među drugim napisao fantastičnu priču, „zabavnu historiju o odličnoj princesinji iz istočnih krajeva Banjaluci“ („Historja o ksieźniczce Banialuce“), štampana prvi put posle smrti pesnikove (1650) i docnije često. Ova je pesma „lišena smisla“ (Linde) i taj izraz (banaluka, banialuka, banie-luka) znači uopšte „glupstwa drukowane“ (Linde), „książki, pismo bez sensu“ (Słownik języka polskiego ułożony pod redakcją Jana Karłowicza, Adama Kryńskiego i Władysława Niedzwieckiego), „dummes, fades, abgeschmacktes Buch“.

Nema sumnje, da je već Linde mislio na vezu između pesme Morštinove i ostalih značenja reči, kad je u jednom članciću smestio i ime „romansa“ i „glupa knjiga“ i glupost uopšte. Rečnik Karłowicz-Kryński-Niedzwiecki dopušta u etimologiji reči ovu alternativu: „Albo od królewny Banialuki w piśmie Morsztyna 1650, albo od miasta Serb. Banja Luka (łąka bańska).“ (Ta alternativa nije tačno postavljena, budući da se njezini članovi ne isključuju; moguće bi naime